Відгук

офіційного опонента

на дисертацію Юрчик Оксани Миколаївни

«Психологічна профілактика шкільного насильства в початкових класах», яка представлена на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Формування гармонійної та всебічно розвиненої особистості є основним пріоритетом сучасної освіти, однак вирішення цієї складної проблеми є не можливим без врахування всієї системи факторів та умов, які можуть стати причинами негативних зрушень у формуванні і розвитку особистості за умов навчання у школі. Нажаль, насильство над дітьми трапляється в різних сферах життя – вдома, контактуючи з представниками правоохоронних органів, у закладах опіки, ну і звичайно у навчальних закладах. Сьогодні в засобах масової інформації все частіше з'являються повідомлення про жорстоке поводження педагогів, батьків та дітей, які набувають широкого резонансу. Але реальний стан того, що дійсно відбувається в системі освіти, зокрема шкільної, ще недостатньо досліджено. Особливо чутливими до подібних впливів є діти молодшого шкільного віку, а профілактика насилля у початкових класах мусить бути пріоритетним напрямком діяльності психологічної служби освітніх закладів, оскільки може стати запорукою запобігання деструктивних проявів на подальших етапах онтогенезу особистості. Саме тому цікавим і актуальним є вибір Юрчик О. М. теми дисертаційної роботи, яка передбачає дослідження шкільного насильства як соціально-психологічного явища у молодшому шкільному віці та умов його профілактики.

Незаперечною є наукова новизна та теоретичне значення дослідження, що полягає в проведенні комплексного теоретико-експериментального дослідження чинників шкільного насильства,

виявленні поширеності різних форм шкільного насильства серед учнів молодших класів, встановленні взаємозв'язку шкільного насильства з особистісними рисами, побудові профілів учасників шкільного насильства. Цінністю і заслугою дисертантки є здійснення теоретичного обґрунтування, розробка та апробація комплексної програми психологічної профілактики шкільного насильства та шляхів запобігання його проявам у молодших школярів.

Наведена аргументація дисертантки, підтверджує те, що тема дисертаційного дослідження відповідає запитам психологічної науки і практики, а обраний дисертанткою аспект вивчення проблеми може вважатися таким, що відповідає сучасним потребам вікової та педагогічної психології.

Теоретичне узагальнення наукових даних психологічної літератури, існуючих підходів щодо визначення поняття насильства, його видів, аналіз вікових особливостей прояву насильства у молодшому шкільному віці, а також шляхів його профілактики дозволило дисертантці чітко визначити об'єкт, предмет, мету, завдання дослідження та відібрати адекватні їм психологічні методи.

Обґрунтованість висунутих ідей, сформульованих висновків підтверджена, проведенням вичерпного констатувального та формувального експериментів, всебічним якісним та кількісним аналізом отриманих емпіричних даних із застосуванням методів математичної статистики

Зміст та етапи дисертаційної роботи представлені в чіткій, логічній послідовності, яка відповідає меті та конкретизує окремі завдання дослідження.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні основи профілактики шкільного насильства в початкових класах» проаналізовано дослідження вітчизняних і зарубіжних науковців щодо сутності, природи,

видів і циклу насильства, визначено психологічний зміст поняття «шкільне насильство», вивчено специфіку детермінації насильницької поведінки в учнів та розглянуто методологічні підходи до проведення психологічної профілактики шкільного насильства в молодшому шкільному віці.

На основі теоретичного аналізу дисертанткою встановлено, що наукові підходи до розуміння шкільного насильства вирізняються багатогранністю, використовуються різні терміни, переважно західні, немає україномовного визначення та немає одностайності у розумінні сутності шкільного насильства як соціально-психологічного феномену. Детальний теоретичний аналіз різнопланових досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, уміння порівнювати та узагальнювати їх результати і на основі цього робити ґрунтовні висновки є свідченням наявності у Юрчик О.М. дослідницьких вмінь, необхідних для здійснення наукового пошуку, результати якого дозволили їй сформулювати своє означення до поняття «шкільне насильство».

Методичне обґрунтування, організація констатувального експерименту, деструктивні прояви поведінки дітей молодшого шкільного віку, психологічні профілі учнів – потенційних учасників шкільного насильства детально описано у другому розділі дисертації.

Дисертанткою здійснений якісний та кількісний аналіз за допомогою методів порівняльного аналізу, узагальнення та систематизації дозволив виділити три типи учасників шкільного насильства: «кривдники», «жертви», «спостерігачі» і дати їм психологічну характеристику.

Загалом констатувальна частина дослідження О.М. Юрчик є достатньо змістовною і різноплановою, характеризується вдало підібраним і багатим діагностичним інструментарієм, яскравою демонстрацією результатів у вигляді графіків і таблиць, що полегшують сприймання. Використання методів статистичної обробки і грамотна інтерпретація отриманих даних забезпечує обґрунтованість сформульованих висновків.

Третій розділ дисертації «Програма психологічної профілактики шкільного насильства в початкових класах» присвячений теоретичному

обґрунтуванню програми формувального експерименту, спрямованого на психопрофілактику шкільного насильства в середовищі учнів початкових класів, розкриттю особливостей профілактичної роботи, її змісту та отриманих результатів.

Особливу практичну цінність має розроблена та апробована програма вторинної психопрофілактики шкільного насильства в середовищі молодших школярів, яка включає 4 тематичні блоки, що пов'язані за своїм змістом та вибудовують цілісну стратегію з попередження та мінімізації наслідків насильства серед учнів початкових класів.

Окремої уваги заслуговує реалізація дисертанткою комплексного підходу, який передбачає не односторонній вплив на дитину, а врахування сукупності взаємообумовлених факторів розвитку проявів насильства. Комплексність полягала в тому, що психопрофілактичні впливи здійснювалися не лише на заняттях для молодших школярів, але й було розроблено і реалізовано відповідні програми для вчителів та батьків.

Результати, отримані при повторній діагностиці, здійсненій в експериментальних та контрольних групах, засвідчили ефективність розробленої дисертанткою програми психологічної профілактики шкільного насильства в учнів початкових класів. Свідченням цього є якісні та кількісні зміни у самооцінці, показниках типів агресивної поведінки, рівнях тривожності дітей та ін., а також зміна їх особистісних утворень та поведінкових проявів, що виражається у підвищенні їх впевненості, активності, самостійності, вмінні висловлюватися, налагоджувати ефективну комунікацію, проявляти повагу до оточуючих.

Дисертаційна робота чітко структурована, для презентації кількісних експериментальних даних використано достатню кількість таблиць та рисунків. Кожний розділ дисертаційного дослідження має виважені та чіткі висновки, доведені внаслідок використання прийомів статистичної оцінки емпіричних даних та належної якісної інтерпретації.

Висновки дисертації відображають отримані результати, мають конкретний характер, дають відповіді на всі окреслені питання в структурі завдань дисертаційного дослідження, які були необхідні для вирішення обраної наукової проблеми.

Дисертаційне дослідження Юрчик О.М. має незаперечну новизну й очевидне значення для психологічної науки та практики через використання його результатів практичними психологами, вчителями початкових класів, батьками при здійсненні профілактичної роботи з молодшими школярами, а також викладачами ВНЗ при підготовці практичних психологів.

Результати дослідження отримали належну апробацію та впроваджені у практику роботи вищих та загальноосвітніх навчальних закладів. Основні положення дисертації відображені у 14 одноосібних наукових працях, з яких 5 опубліковані у вітчизняних фахових виданнях та 2 – у зарубіжних фахових виданнях. Опубліковані праці у фахових виданнях розкривають основний зміст дисертації.

Апробація результатів дослідження проводилась у достатній мірі шляхом обговорення доповідей та виступів на 6-ти міжнародних науково-практичних конференціях та 4-х конференціях всеукраїнського та місцевого значення.

Дисертації та автореферат написані на належному науковому рівні й відповідають вимогам, які встановлені до кандидатських дисертацій. В авторефераті відображено основні теоретичні положення та теоретико-емпіричні результати дослідження. Зміст автореферату відповідає змісту дисертації.

Загалом дисертаційне дослідження Юрчик О.М. є завершеною науковою роботою, що вирізняється безсумнівною науковою новизною, теоретичним і практичним значенням.

Даючи в цілому позитивну оцінку проведеному дисертаційному дослідженню, вважаємо за доцільне вказати на деякі зауваження та побажання:

1. У дисертації зазначено, що у якості вибірки обрано учнів 2-х та 3-х класів, однак, предмет дослідження передбачає вивчення проблеми шкільного насильства у продовж всього періоду навчання у початковій школі. На нашу думку, з метою забезпечення більшої репрезентативності вибірки досліджуваних, варто було б залучити до дослідження ще й учнів 1-го та 4-го класів.

2. У роботі не в повній мірі враховано дослідження зв'язку між негативним ставленням вчителя початкових класів до конкретних учнів та їх відповідним соціометричним статусом, а відтак і ставленням більшості дітей класу до таких учнів у формі різних видів насильства. Враховуючи останнє, у третьому розділі дисертації, було б доцільно провести порівняльний аналіз результатів соціометричного дослідження до та після впровадження програми з профілактики, а до самої програми додати заходи, щодо покращення неформальної структури взаємин у конкретних класах враховуючи весь потенціал соціометричного методу.

3. Дисертанткою представлено вдалу програму вторинної психопрофілактики шкільного насильства, яка є однаковою за своїм змістом як для категорії «кривдників», так і для категорії «жертв». На нашу думку, ці категорії дітей характеризуються дещо різними психологічним особливостями, тому варто було б врахувати це при побудові профілактичної програми, розробивши дві окремі: для «кривдників» та «жертв» насильства.

4. У переліку джерел до дисертаційного дослідження лише 12% складають сучасні праці дослідників та практиків за останні 5 років. Разом з цим, серед зарубіжних, переважно російськомовних джерел, бракує англомовних першоджерел із новими результатами метаанлізу ефективних профілактичних та корекційних втручань у випадку шкільного насилля.

Однак, висловлені зауваження та побажання не є суттєвими і не впливають на загальну, беззастережно позитивну, оцінку роботи. Поставленні дисертанткою завдання виконано, а мета досягнута.

У підсумку можна констатувати, що дисертаційна робота «Психологічна профілактика шкільного насильства в початкових класах» є завершеним самостійним дослідженням, в якому поставлена і на належному рівні розв'язана актуальна для педагогічної та вікової психології проблема. Дисертаційна робота відповідає вимогам МОН України до кандидатських дисертацій, а її авторка – Юрчик Оксана Миколаївна – заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Офіційний опонент –
кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології
КВНЗ «Вінницька академія
неперервної освіти» С.М. Томчук

ПІДПИС Томчука С.М.
ЗАСВІДЧУЮ

ЗАВ. КАНЦЕЛЯРІЄЮ
МАЗУР А.В.
03.06.2016 РІК